

Citation: Ekinler, F., & Güngör Tanç, Ş. 2022. Çevre ve Muhasebe Arasındaki İlişki: Literatüre Dayalı Bir Araştırma. *International Review of Economics and Management*, 10(2), 50-68. Doi: <http://dx.doi.org/10.18825/iremjournal.1166178>

ÇEVRE VE MUHASEBE ARASINDAKİ İLİŞKİ: LİTERATÜRE DAYALI BİR ARAŞTIRMA

Fatih EKİNLER¹

Şükran GÜNGÖR TANÇ²

Başvuru Tarihi: 24 / 08 / 2022 – Kabul Tarihi: 19 / 10 / 2022

Özet

Günümüzde çevre kirliliğinin artması, çevreden kaynaklanan maliyetlerin hesaplanıp kayıt altına alma işlemlerini sağlayan çevresel muhasebeyi gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada Google Akademik, Dergipark ve Sobiad arama motorlarından çevresel muhasebe ile ilgili çeşitli çalışmalara ulaşılmıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanından çevresel muhasebe ile ilgi yapılmış olan lisansüstü tezlerin sayısı tespit edilmiştir. Özellikle son yıllarda çevresel muhasebe konusunda çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Buna rağmen Türkiye’de çevresel muhasebe konusunda uygulamaya dayalı yapılan çalışmaların sayısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Çalışmanın amacı, çevresel muhasebe ile ilgili uygulamaya dayalı çalışmaları inceleyip çevre ve muhasebe arasındaki ilişkiyi somut bir şekilde ortaya koymaktır. Bu doğrultuda Google Akademik, Dergipark ve Sobiad arama motorlarından ulaşılabilen uygulamaya yönelik 17 makale çalışması incelenmiştir. İncelenen bu çalışmaların çevresel muhasebe konusunda işletmelere, meslek mensuplarına ve muhasebe eğitimi gören üniversite öğrencilerine yönelik olmak üzere üç gruba kapsadığı görülmektedir. Yapılan araştırma neticesinde elde edilen verilere göre işletmelerin çevresel muhasebeyi yeterli düzeyde uygulamadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu veriler ile her üç grubun da çevresel muhasebe hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevresel Muhasebe, Çevresel Maliyet

Jel Sınıflandırması: Q00, M49

¹ Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi, Silopi Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, fekinler@hotmail.com,

 <https://orcid.org/0000-0002-4584-4173>

² Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, sukrangungortanc@gmail.com,

 <https://orcid.org/0000-0002-0675-2479>

THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENT AND ACCOUNTING: A LITERATURE BASED RESEARCH

Abstract

Today, the increase in environmental pollution necessitates environmental accounting, which provides the processes of calculating and recording the costs arising from the environment. In this study, various studies on environmental accounting were reviewed in Google Scholar, Dergipark and Sobiad search engines. The number of postgraduate theses related to environmental accounting was determined from the database of the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center. Especially in recent years, it is seen that many studies have been carried out on environmental accounting. Despite this, the number of practice-based studies on environmental accounting in Turkey remains quite limited. The aim of the study is to examine the practice-based studies on environmental accounting and to reveal the relationship between environment and accounting in a concrete way. In this direction, 17 article studies for the application, which can be accessed from Google Scholar, Dergipark and Sobiad search engines, were examined. It is seen that these examined studies cover three groups on environmental accounting, which are aimed at businesses, professionals and university students studying accounting. According to the data obtained as a result of the research, it was concluded that the enterprises did not apply environmental accounting at a sufficient level. In addition, with these data, it was determined that all three groups did not have enough knowledge about environmental accounting.

Keywords: Environment, Environmental Accounting, Environmental Cost

Jel Classification: Q00, M49

I. GİRİŞ

Çevre ve ekonomi bir bütün olarak ele alınmaktadır. Çevre ve ekonomiyi birlikte hesaba katma ihtiyacı, insan neslinin devam edebilmesinde ve ekonomik performansta çevrenin önemli işlevlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü söz konusu işlevler doğal kaynakların üretilmesi ve tüketime sunulmasını içermektedir. Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi için ekonomi bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Plansız bir şekilde tüketilen doğal kaynaklar, çevresel kalitenin düşmesine ve çevre kirliliğine neden olmaktadır. Dolayısıyla plansız ve bilinçsizce yapılan doğal kaynak tüketiminin özel ve sosyal maliyetleri ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu durum ekonomik performansın belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Ortaya çıkan bu zorunluluk, muhasebe bilimini ön plana çıkarmaktadır (UN, 2000: 2).

Çevre kirliliğinin yol açtığı maliyetlerin hesaplanması, kaydedilmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Çevre kirliliğinin gün geçtikçe artması göz önünde bulundurulduğunda çevre ile muhasebe arasındaki ilişkinin artacağı söylenebilir. Literatürde

muhasebe ve çevre ilişkisini ele alan birden çok çalışmaya rastlanılmaktadır. Ancak ulusal literatüre bakıldığında söz konusu ilişkiyi ele alan uygulamalı araştırmaları konu edinen çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir.

Çalışmada “*muhasebe ve çevre arasında nasıl bir ilişki vardır?*”, “*Çevresel faktörler maliyeti nasıl etkilemektedir?*” ve “*Türkiye’de muhasebe ve çevre ilişkisini ele alan uygulamaya dayalı yapılan akademik çalışmalar hangi sonuçları vermiştir?*” şeklindeki sorulara yanıt bulmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye’deki muhasebe ve çevre ilişkisini uygulamalı bir şekilde ele alan çalışmaları belirleyerek muhasebe ve çevre arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çevre ve çevresel muhasebe kavramları açıklanmış, Türkiye’de çevre ve muhasebe ilişkisini ele alan uygulamaya dayalı makale çalışmalarının içerik analizi yapılmıştır. Uygulamaya dayalı çalışmaların incelemeye tabi tutulmasının nedeni ortaya somut veri koyma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Söz konusu makale çalışmalarına, Google Akademik, Dergipark ve Sobiad arama motorlarından çevresel muhasebe, çevre muhasebesi ve yeşil muhasebe anahtar kelimeleriyle aranıp ulaşılmıştır.

Bu çalışma ile daha önceden yapılan çalışmalardan farklı olarak muhasebe ve çevre ilişkisini konu edinen uygulamaya dayalı çalışmalar incelenmiştir. Böylelikle çevre ve muhasebe arasında güçlü bir ilişkinin olduğu sonucuna varılarak ulusal literatüre katkıda bulunulmuştur.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çevre, canlıların üzerinde yaşamını sürdürdüğü fiziksel ve biyolojik ihtiyaçlarını karşıladığı ekosistem olarak tanımlanmaktadır (Yücel, 2003: 107). Nüfusun ve kentleşmenin artması gibi faktörlerden dolayı su ve toprak kirliliği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Ayrıca endüstrinin gelişmesiyle çevrede bulunan doğal kaynakların insanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kullanılması, kendini yenileyemeyen doğal kaynakların yok olması ve hava kirliliği sorununu ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu sorunların ortadan kaldırılması ya da minimize edilmesi için ülkeler arasında sözleşmeler, konferanslar ve sempozyumlar yapılmıştır. Yapılan uluslararası çalışmalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo I. Çevreyi Korumaya Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yapılan Çalışma	Yılı	Çalışmanın Amacı
Ramsar Sözleşmesi	1971	Su kuşlarının yaşam alanı olan sulak alanların planlı bir şekilde kullanılması ve korunması amacıyla habitat için bir çerçeve oluşturan hükümetler arası bir anlaşmadır (Taylor, 2002: 42).
Paris Sözleşmesi	1972	Dünyanın kültürel ve doğal alanlarına yönelik tehditlerin artması nedeniyle amacı evrensel değerlere sahip olan dünya mirasını korumak olan sözleşmedir (Meskell, 2013: 483)
Stockholm Bildirgesi	1972	Çeşitli eylem planları ortaya koyarak çevreyi iyileştirmek amacı güden bildirgedir (Smith, 1972: 1194).
Washington (CITES) Sözleşmesi	1973	Çevresel değerlerin bozulmasının önüne geçilmesi ve bozulan değerlerin korunması amacıyla düzenlenmiş sözleşmedir (Kurdoğlu, 2007: 71).
Akdeniz Eylem Planı	1975	Akdeniz Eylem Planı, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) himayesi altında oluşturulmuştur. Amacı, Avrupa Birliği ve Akdeniz'e komşu olan 21 ülkeye deniz kirliliğini kontrol etme, değerlendirme ve çevre politikaları konusunda yardımcı olmaktır (Frantzi & Lovett, 2008: 230-231).
Barselona Sözleşmesi	1976	Kirliliğe karşı Akdeniz'i koruma amaçlı yapılan sözleşmedir (Frantzi & Lovett, 2008: 230).
Brundtland Raporu - Norveç	1987	Kalkınmacı ve çevreci olan yaklaşımları sürdürülebilir kalkınma çatısı altında birleştirme amacı olan rapordur (Çemrek & Bayraç, 2013:134).
Basel Sözleşmesi	1989	Sözleşmenin amacı, tehlikeli ve diğer atıkların sınırlar ötesinde taşınmasının ve bertaraf olmasının kontrol edilmesini sağlamaktır. Ayrıca geri dönüşümden kaynaklanabilecek tehlikeleri ortadan kaldırma amacı da taşımaktadır (Alter, 1997: 30).
Bükreş Sözleşmesi	1992	Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında yapılan ve amacı Karadeniz'in kirlenmesini önlemek olan sözleşmedir (Durusu, 2010:171).
Rio Konferansı	1992	Kalkınma ile birlikte çevreyi koruma bilincinin sağlanması amacıyla yapılan konferanstır (Blix, 1992).
Kyoto Protokolü	1997	İklim değişikliğine yönelik olarak ülkeler arasında yapılan ve amacı sera gazı salımını kontrol altında tutmak olan protokoldür (Babiker, Reilly, Jacoby, 2000: 525).
Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	2002	191 hükümetin katılım sağladığı zirvedeki amaç sürdürülebilirliğin son 10 yıldan daha etkili bir şekilde nasıl uygulanacağını ortaya koymaktır (Hens & Nath, 2003: 8).

Tablo I’de yer alan çevreyi korumak amacıyla yapılan konferanslar, sempozyumlar ve sözleşmelere bakıldığında ülkelerin çevreye karşı duyarlı oldukları görülmektedir. Ancak çevre kirliliğini önleme ve çevreyi koruma konusunda endüstrileşmiş şirketlerin sorumluluk almaları gerekmektedir. Yasa gereği veya gönüllü olarak çevreye karşı sorumluluğunu yerine getiren işletmeler çeşitli maliyetlere katlanmak durumundadırlar. Söz konusu çevresel maliyetlerin düzenli bir şekilde kayıt altına alınması ve analiz edilip raporlanması için muhasebe bilgi sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çevreden kaynaklanan maliyetlerin artması, işletme yönetiminin karar alma ve hesap verme sorumluluğu bakımından çevresel bilgilerin önemi giderek artmıştır. Çevresel maliyetler ile diğer maliyetler arasındaki ilişki, çevresel bilgi yönetiminin de maliyetlerini artırmıştır. Ayrıca ekonominin gittikçe küresel hale gelmesi ve uluslararası yapılan ticaretin önündeki engellerin azalması işletmeler arasında rekabetin artmasına neden olmuştur. Artan rekabet mal ve hizmetlerin daha verimli üretilmesini, tedarik konusunda yönetim baskısının artmasını ve paydaşların taleplerinin hızlı bir şekilde karşılanmasını sağlamaktadır. Bu da ekonomik verimlilik ve çevreden kaynaklanan etkiler konusunda şirketlerin paydaşlarına hesap verme sorumluluğunu getirmektedir (Schaltegger & Burritt, 2017: 31). Paydaşların son yıllarda çevre ile ilgili konularda endişelerinin giderilmesi için çevresel konularda geniş kapsamlı bilgilerin sağlanması gerekmektedir. Söz konusu bilgilerin elde edilmesinin zorluğu, çevresel maliyetler, yükümlülükler ve riskler hakkında sınırlı bilgiye ulaşılmasına neden olmaktadır (Sekerez, 2017: 13). Paydaşların çevresel etkileri veri olarak talep etmeleri sonucu çevresel muhasebe ortaya çıkmıştır (Schaltegger & Burritt, 2017: 31).

Çevresel muhasebe maliyetlerin kaydedilmesini sağlayan, tüketilen kaynakları tanımlayan aynı zamanda şirketin çevre üzerindeki ekonomik etkilerini ve çevrenin şirket üzerindeki etkilerini raporlayıp ilgili kişi veya kurumlara ileten bir sistemdir. Bu sistemi çevre bakımından farklılaştırılmış geleneksel muhasebe ve ekolojik muhasebe olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Çevre bakımından farklılaştırılmış geleneksel muhasebe, çevrenin şirket üzerindeki etkilerini ölçerken ekolojik muhasebe ise şirketin çevre üzerindeki etkilerini ölçmektedir (Anand & Srineevasa, 2014: 35). Çevresel muhasebe, çevre hakkında önemli ve gerekli bilgileri toplayan ve gittikçe büyüyen bir alana sahiptir. Şirketlerin çevre ile ilgili rehberlik görevini de üstlenmektedir. Şirketlerin alacağı ekonomik kararlarda ve çevrenin korunması için kirliliğin en aza indirilmesinde şirketlere yol gösterici olmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmeyi dikkate alan şirketler çevreyi korumak zorunda olduklarının ve çevre ile ilgili bilgileri şirketin yıllık raporlarında sunmaları gerektiğinin farkındadırlar. Bu durum

çevresel muhasebenin şirketin geleceği için önem arz ettiğini göstermektedir (Nguyen, 2020: 877).

Çevre bakımından neden-sonuç ilişkisine dayalı olan çevre muhasebesi, çevresel maliyetlerin belirlenmesi ve ücretlendirilmesi için gereklidir. Şirketlerin amaçlarına ulaşması yolunda çevre koruma yasalarına uyarak ve çevrenin sağlığını taahhüt ederek insan geleceğini önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca şirketlerin performanslarını değerlendirip artırmaları, şirketin bünyesinde çalışan iç denetçiler ve şirket ile ilişkisi olmayan dış denetçiler için yol gösterici olmaktadır (Haleem, Nazar, Hilal, 2021: 11).

III. LİTERATÜR

Çevresel muhasebe konusunda literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. Çalışmada yararlanılan veriler Google Akademik, Dergipark, Sobiad ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilmiştir. Çevresel muhasebe konusunda yazılmış olan lisansüstü tezlerin sayısı ve türü belirtilmiştir. Ulusal literatürde yer edinen ve uygulamaya dayalı olan çalışmalar içerik analizine tabi tutulmuştur.

Uluslararası literatürde çevresel muhasebe ile ilgili pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Örneğin Dittenhofer (1995), Bebbington (1997), Lehman (1999), Gallhofer vd. (2000), Larrinaga-Gonzalez ve Bebbington (2001), Dunk (2002), Jones (2003), Yakhou ve Dorweiler (2004), Herbohn (2005), De Beer ve Friend (2006), Ball (2007), Das, Sen ve Pattanayak (2008), Lohmann (2009), Jones (2010), Islam ve Dellaportas (2011), Negash (2012), Contrafatto ve Burns (2013), Parker (2014), Roberts ve Wallace (2015), Burritt ve Christ (2016), Deegan (2017), Mata, Fialho ve Eugénio (2018), Rounaghi (2019), Marrone vd. (2020), Haleem, Nazar ve Hilal (2021), Majid, Meraj ve Mubarik (2022) tarafından bu konuda çalışmalar yapılmıştır. Örnekte gösterilen çalışmalar, uluslararası literatürde çevresel muhasebe ile ilgili yapılan çalışmaların bir kısmını oluşturmaktadır.

Tablo II. Çevresel Muhasebe İle İlgili Yapılmış Olan Lisansüstü Tezler

Yapılmış olan tezler	Adet
Yüksek Lisans	33
Doktora	8

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Tablo II'ye bakıldığında Türkiye'de 28.06.2022 tarihine kadar yazılan lisansüstü tezlerden çevresel muhasebeyi konu edinen yüksek lisans tez sayısının 33 ve doktora tez sayısının 8 olduğu görülmektedir.

Ulusal literatürde yer alan çevresel muhasebeyi konu edinen ve uygulamaya dayalı 17 çalışma aşağıda verilmiştir:

➤ Muhasebe meslek mensuplarının çevresel muhasebe ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan çalışmada, Konya ilinde bulunan 5 Yeminli Mali Müşavir ve 95 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olmak üzere toplamda 100 meslek mensubunun görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Ankete katılanlar çevre sorunu olarak birinci sırada hava kirliliği ve ondan sonra su kirliliği olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun en önemli nedenleri arasında çarpık kentleşme ve nüfus artışı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık yarısının çevresel muhasebe ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları ve bilgi sahibi olanların ise %22'sinin bu konuyla ilgili birkaç makale okuduğu %24'ünün birkaç kitap okuduğu ve %12'sinin ise çevresel muhasebe ile ilgili gelişmeleri takip ettiği anket sorularına verdikleri yanıtlardan çıkarılmıştır. Katılımcıların çevresel muhasebeden ne anladıklarını ölçmek için sorulan sorulara verdikleri yanıtlara bakıldığında, 20 kişinin bu soruyu yanıtlamadığı görülmüş; kalan 80 kişinin %22,5'i bu kavramı çevre ile ilgili bilgilerin muhasebeye entegrasyonu, %52,5'i çevreden kaynaklanan maliyetlerin muhasebeleştirilmesi %12,5'i ise çevrede bulunan kaynakların muhasebesi şeklinde anladıklarını belirtmişlerdir. Buna dayanarak meslek mensuplarının büyük bir kısmının çevresel muhasebeyi çevreden kaynaklanan maliyetlerin muhasebeleştirilmesi olarak kavradıkları sonucu çıkarılmaktadır (Kurşunel, Büyükşalvarcı, Alkan, 2006).

➤ KOBİ'lerde çevresel muhasebenin ne ölçüde uygulandığını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, Bursa ilinde KOSGEB'e bağlı 905 firmadan 258 firmaya anket uygulanmıştır. Analize tabi tutulan anketlerden elde edilen verilere göre anketi yanıtlayan KOBİ'lerin %67'si çevresel muhasebeyi uygularken %33'ünün ise uygulamadığı saptanmıştır. Ayrıca çevresel muhasebenin uygulanması ile işletme ölçeği arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre çevresel muhasebenin uygulanmasının küçük ölçekli işletmelerde sınırlı olduğu görülmüştür. İşletme ölçeği büyüdükçe çevresel muhasebe uygulamasının arttığı sonucu çıkarılmaktadır (Lazol, Muğal, Yücel, 2008).

- Elazıĝ il merkezinde bulunan meslek mensuplarının çevresel muhasebe hakkındaki düŐüncelerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın ana kütlesini 127 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve 86 Serbest Muhasebeci olmak üzere toplamda 213 meslek mensubu oluşturmaktadır. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıŐ olup 7 Serbest Muhasebeci ve 33 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olmak üzere toplamda 40 meslek mensubu ile anket yapılmıştır. Veriler SPSS programında bulunan yüzde daĝılım yöntemi kullanılarak hazırlanmıŐtır. Meslek mensuplarının çevresel muhasebe hakkındaki bilgilerine bakıldıĝında, gelişmeleri ve yayınları takip edenler ve konuyla ilgili birkaç makale okuyanlar Şeklinde sıralanabilir. Çevresel muhasebe hakkındaki düŐüncelerine bakıldıĝında, bu kavramdan sırasıyla evre ile ilgili bilgilerin muhasebeye entegre edilmesi, çevreden kaynaklanan maliyetlerin muhasebeleştirilmesi ve çevredeki mevcut kaynakların muhasebe kapsamına alınması anlamını çıkar mıŐlardır. Meslek mensuplarına çevresel muhasebenin amacı sorulduĝunda, sırasıyla sürdürülebilir kalkınmanın saĝlanması ve çevreden kaynaklanan maliyetlerin tespit edilmesi yanıtlarını vermiŐlerdir (Otlu & Kaya, 2010).
- Çevresel muhasebenin işletmelerde uygulamasının deĝerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada, İzmirden faaliyet gösteren farklı sektörde yer alan 60 işletmeye anket uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre çevresel muhasebe uygulamasının işletmenin bütününe hitap ettiĝi ve bu doĝrultuda çalıŐanlara evre ile ilgili çeşitli eĝitimlerin verildiĝi saptanmıştır. Çevresel muhasebenin uygulanmasıyla atık azaltımı, kaynak tasarrufu, verimlilik ve hammaddelerin etkin kullanımı konularında işletmelerin yarar elde ettiĝi, üretim sürecinin tasarlanması, çevrenin düzenlenmesi ve atık yönetimi ile ilgili kararları etkilediĝi tespit edilmiştir (Korukoĝlu, 2011).
- Yalova ilinde bulunan meslek mensuplarının çevresel muhasebe ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla meslek mensuplarıyla mülakat gerçekleŐtirilmiŐtir. Yapılan mülakattan elde edilen bilgilere göre meslek mensupları, çevresel muhasebe konusunun anlaşılması için bu kavramının bir tanıma kavuŐturulmasının gerekli olduĝunu ifade etmişlerdir. Meslek mensupları, işletmeler açısından bakıldıĝında çevresel muhasebenin amacının çevrenin kirlenmesine sebebiyet veren konuların parasal olarak ele alınıp muhasebe kayıtlarının tutulmasını saĝlamak olduĝunu belirtmişlerdir. Ayrıca evresel muhasebenin işletmelerin yapmış olduĝu bir fedakrlık ve bu fedakrlık sonunda katlanmış olduĝu maliyet deĝil de zorunluluktan doĝan bir muhasebe sistemi olduĝunu ifade etmişlerdir. Yapılan alıŐma ile çevresel muhasebe

konusunda bilinç düzeyinin yükseldiği ve çevresel muhasebeye verilen önemin arttığı saptanmıştır (Kızıl, Akman, Tasmacıoğlu, Taşkıran, 2014).

➤ Sivas ilinde bulunan meslek mensuplarının çevresel muhasebe ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla 322 meslek mensubu bulunan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasının 95 meslek mensubu ile yüz yüze görüşme yapılarak bu konu hakkındaki algıları, bilgileri ve düşünceleri tespit edilmiştir. Elde edilen bilgilere göre görüşme yapılan meslek mensuplarının %33'ünün çevresel muhasebe ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Bu konu ile ilgili bilgi sahibi olan meslek mensuplarının %25'i çevresel muhasebe ile ilgili yayınları takip etmektedir. Katılımcıların yaklaşık %50'si çevresel muhasebeyi çevreden kaynaklanan maliyetlerin muhasebeleştirilmesi olarak görmektedir. Çevresel muhasebeyi daha çok Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Maliyet Esası Kavramı ile ilişkilendirmektedirler. Katılımcıların yaklaşık %50'si çevresel harcamaları dönem gideri şeklinde kayıt altında tuttuklarını belirtmişlerdir. Meslek mensupları, çevresel maliyetlerin belirlenmesinde piyasa fiyatının baz alınması gerektiğini ifade etmişlerdir (Aydın & Gözütok, 2015).

➤ İzmir ilinde bulunan işletmelerde çevresel muhasebenin uygulanması ve çevresel alanlar ile ilgili yürütülmekte olan faaliyetler ve gerçekleştirilmek istenen faaliyetlerin belirlenmesi amacıyla anket gönderilen 450 işletmeden 58 işletme anketi yanıtlamıştır. Sektör bazında bakıldığında, anket gönderilen 13 sektörden 10'unun anketi yanıtladığı belirlenmiştir. İşletmelerin çevresel muhasebe ve diğer çevre ile ilgili faaliyetlerin gerçekleşmesi sorusuna verdikleri yanıtlara göre işletmelerin %57,37'si "evet" yanıtını verirken %17,98'i "düşünülmemekte" yanıtını vermiştir. Bu da çevresel bilincin işletmelerde oluştuğunu veya oluşmaya başladığını kanıtlar niteliktedir. Yapılan analiz ile çevresel faaliyet ile verilen yanıt arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin çevreye zarar vermeyecek mamulleri geliştirmesi, sağlığın ön plana çıkması, çevresel muhasebenin uygulanması konusunda uygulanan muhasebe sisteminin gözden geçirilmesi şeklindeki sorulara, "düşünülmemekte" yanıtının verilmesi beklenen frekansın iki katından fazla olmuştur (Korukoğlu, 2015).

➤ Diyarbakır'da sanayi sektöründe yer alan işletmelerin çevre muhasebesi ve çevre ile ilgili konulara ilişkin algılarını ölçmek amacıyla yapılan çalışmada, 110 işletme ile anket yapılmıştır. Anketten edinilen veriler SPSS programı aracılığıyla analize tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre çevre ile ilgili konular ile hesap

verebilirlik ve şeffaflık arasında yaklaşık %75 oranında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu, çevre muhasebesi konusunda anket uygulanan işletmelerin algıları ile imaj ve sorumluluk arasında yaklaşık %85'lik anlamlı ve pozitif olan bir ilişki belirlenmiştir (Bilen & Seyitoğulları, 2016).

➤ Ordu Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesinde muhasebe dersi gören öğrencilerin çevre konusundaki algılarının ve çevresel muhasebe farkındalık seviyelerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Ordu Üniversitesi İşletme bölümünden 854, Karadeniz Teknik Üniversitesi İşletme, Bankacılık ve Sigortacılık, Muhasebe ve Maliye bölümlerinden 695 öğrenci olmak üzere toplamda 1549 öğrenci çalışmanın ana kümesini oluşturmaktadır. Her iki üniversiteden toplam 348 öğrenciye ulaşıp anket uygulanmıştır. Anketler SPSS programı kullanılarak Anova ve t-testi yardımıyla analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre iş tecrübesi veya staj yapmış olan öğrencilerin çevresel muhasebe farkındalıklarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu, çevre bilincinin bankacılık ve sigortacılık bölümü öğrencilerinde diğer bölümdaki öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmıştır (Yılmaz & Şahin, 2017).

➤ Üretim işletmelerinin çevresel muhasebe ve politikalara gösterdikleri önemi belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, Erzurum ve Erzincan illerinde bulunan 129 işletme örneklem olarak belirlenmiştir. Belirlenen örneklemin %62,01'i Erzurum ve %37,99'u Erzincan ilinde bulunmaktadır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Faktör analizi kullanılarak üretim işletmelerine ait özellikler ile çevresel muhasebe ve politikalar karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen verilere göre işletmelerin faaliyetlerini sürdürdükleri iller ile çevresel muhasebe ve politikalar arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Erzurum ilinde bulunan kurumsal kimliğe sahip işletmelerin çevresel politikalara daha çok önem verdiği belirlenmiştir (Ağ, 2017).

➤ Çevreden kaynaklanan maliyetlerin işletmelerin rekabet etme gücü üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, çevreye duyarlı 64 konaklama tesisine anket uygulanmıştır. Anket yoluyla elde edilen verilere açıklayıcı faktör, regresyon ve korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda çevreden kaynaklanan maliyetler ile işletmelerin rekabet etme gücü arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Doğan & Ertaş, 2018).

➤ Marmara bölgesinde yapılan çalışmada, ilk 50 şirket arasında bulunan bir işletmenin teknoloji ile ilgili yapmış olduğu yatırımların çevresel maliyetlerde

meydana getireceği değişimin belirlenmesi amaçlanmıştır. İşletmedeki muhasebe, çevre ve proje departmanlarında çalışan yetki sahibi kişiler ile yapılmış olan görüşme ile elde edilen veriler trend analizi yöntemi kullanılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Elde edilen bilgilere göre yapılan bir kısım teknolojik yatırımlar işletmenin çevresel maliyetlerini azaltırken bir kısım teknolojik yatırımlar ise çevresel maliyetleri artırmış ancak çevrenin işletmenin gerçekleştirdiği faaliyetlerden zarar görmesini engellemiştir. Sonuç olarak işletmenin üretim birimlerinde yapmış olduğu teknolojik yatırımlar işletmenin çevresel maliyetlerini değiştirmiştir (Ay & Pamukçu, 2019).

➤ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz döneminde muhasebe dersi gören ön lisans öğrencilerinin çevresel muhasebeye bakış açılarını ve bu konu ile ilgili farkındalıklarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Ana kütlesi 598 öğrenci olan çalışmada 487 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket yardımıyla ulaşılan veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre çevresel muhasebe farkındalığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Buna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevresel muhasebe farkındalıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İş tecrübesi olan öğrencilerde çevre bilincinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca not ortalaması 3,00 ve daha yüksek olan öğrencilerde çevre bilincinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Çevresel muhasebe algısı, çevre bilinci ve çevresel muhasebe farkındalığı ile öğrencilerin çevresel muhasebe ile ilgili bilgileri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Süklüm, 2019).

➤ Çevreyi koruma bilincine sahip olmanın çevresel muhasebe üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'ne bağlı Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda muhasebe eğitimi alan 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden 138 öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen verilere frekans, yüzde, regresyon ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre çevreyi koruma bilincinin çevresel muhasebe üzerinde pozitif yönde etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Apalı & Acun, 2019).

➤ Çevresel muhasebenin Türkiye'de bulunan üniversitelerin işletme bölümü müfredatındaki durumunu belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, 2018 yılında işletme bölümü olan üniversiteler ana kütle olarak belirlenmiştir. Söz konusu

üniversitelerin işletme bölümünde çevresel muhasebenin ders olarak bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. İşletme bölümünün varlığı tespit edilen 109 üniversiteden yalnızca 33 üniversitede bulunan 4 fakültenin işletme bölümünde çevresel muhasebenin ders olarak verildiği ve verilen bu dersin seçmeli olduğu tespit edilmiştir (Süklüm, 2019).

➤ Ordu il ve ilçelerinde bulunan organize sanayi bölgesinde faaliyetlerini sürdüren işletmelerin çevresel muhasebe ve çevresel yaklaşımlara yönelik algılarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, toplam sayısı 131 olan işletmelerden 112 işletme ile anket yapılmıştır. SPSS programı kullanılarak anketler bağımsız örneklem t-testi ve Anova testinden yararlanılarak analize tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre işletmelerin çevresel muhasebe ve çevresel yaklaşımlarının önemini yüksek seviyelerde benimsedikleri belirlenmiştir. İşletmelerin çevresel muhasebenin önemine yönelik yaklaşımları gıda sektöründe faaliyetlerini sürdüren işletmelerde diğer sektörlerde faaliyetlerini sürdüren işletmelere göre anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu saptanmıştır. Çevre ile ilgili yatırım yapan işletmelerin diğer işletmelere göre çevresel muhasebenin önemine yönelik yaklaşımlarının anlamlı ve daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca işletmelerin çevreye karşı yaklaşımları ile çevresel muhasebeye vermiş oldukları önem arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Parlak, 2020).

➤ Çevreden kaynaklanan maliyetlerin işletmenin, rekabet etme gücü ve ortaya çıkan üretim maliyeti üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada 258 adet yeşil yıldızlı otelde anket uygulanmıştır. Ulaşılan veriler faktör analizi ve Yapısal Eşitlik Modeli yardımıyla analiz edilmiştir. Yapılan analize göre çevreyi koruma amaçlı ortaya çıkan maliyetlerin işletmelerin rekabet etme gücünü ve üretim maliyetlerini pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca çevreyi zarara uğratma sonucu ortaya çıkan maliyetlerin, işletmelerin rekabet etme gücünü ve üretim maliyetlerini negatif yönde etkilediği saptanmıştır (Ertaş & Doğan, 2021).

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

Canlıların yaşam alanını oluşturan çevreyi korumak, bitki ve hayvan gibi canlılardan farklı özelliklere sahip ve mantık çerçevesinde hareket edebilen bir canlı türü olan insanların sorumluluğundadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanlar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çevreden yararlanmaktadırlar. Kâr elde etmek ve insan ihtiyaçlarını gidermek için kurulan işletmelerin yararlandıkları çevreye karşı sorumlu davranışları gerekmektedir.

Nitekim günümüzde işletme paydaşları, paydaşı oldukları işletmelerin çevreye karşı duyarlı olmalarını ve bu konuda sorumluluk almalarını beklemektedir. Ayrıca çevreyi korumak adına ülkeler çeşitli etkinlikler düzenleyip kendi aralarında sözleşme imzalamışlardır. Yapılan sözleşmeye taraf olan ülkeler kendi ülke sınırları içerisinde çevreyi korumayı yasa haline getirerek çevre kirliliğine sebep olanlara cezai yaptırım uygulayabilmektedirler. Cezai yaptırıma maruz kalmak istemeyen veya gönüllü olarak çevreyi koruma bilinciyle hareket eden işletmeler çevreden kaynaklanan maliyetlere katlanmak durumunda kalmaktadırlar. Ortaya çıkan bu maliyetlerin hesaplanabilmesi ve kayıt altına alınabilmesi muhasebe sistemini gerekli kılmaktadır. Böylelikle çevre ve muhasebe kavramlarını bir araya getiren çevresel muhasebe sistemi ortaya çıkmıştır. Bu da çevre ile muhasebe arasındaki ilişkinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Ulusal literatür incelendiğinde çevresel muhasebe ile ilgili uygulamaya dayalı yapılan çalışmaların üç gruba ayrıldığı görülmektedir. Söz konusu bu gruplar işletmeler, meslek mensupları ve muhasebe eğitimi gören üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Yapılan çalışmaya dayanarak her bir gruba ait sonuçlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır. İşletme ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde;

- İşletmelerin büyüklükleri ile çevresel muhasebeyi uygulaması arasında bir ilişkinin olduğu,
- Çevresel muhasebe uygulamasının işletmelerin çevre ile ilgili vereceği kararlarda işletmelere yardımcı olduğu,
- İşletmelerin bir kısmının çevresel muhasebeyi uyguladığı ve bir kısmının da uygulamayı düşündükleri,
- Çevresel muhasebenin işletmelerin imajını etkilediği,
- Çevresel muhasebe ve çevre politikalarına kurumsal işletmelerin diğer işletmelere göre daha duyarlı olduğu,
- Çevresel muhasebe aracılığıyla kayıt altına alınan çevresel maliyetlerin işletmelerin rekabet edilebilirliğini etkilediği,
- İşletmelerin teknoloji ile ilgili yapmış oldukları yatırımların çevresel maliyetleri olumlu ve olumsuz olarak değiştirdiği,
- Çevreye yatırım yapan işletmelerin çevresel muhasebeyi önemsedikleri,
- Çevreyi korumadan dolayı ortaya çıkan çevresel maliyetlerin işletmeleri olumlu yönde etkilediği,

- Çevreyi tahrip etmekten dolayı ortaya çıkan çevresel maliyetlerin işletmeleri olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Meslek mensupları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde;

- Meslek mensuplarının çoğunun çevresel muhasebe hakkında bilgi sahibi olmadıkları,
- Bir kısım meslek mensuplarının çevresel muhasebe hakkında sınırlı bilgiye sahip oldukları,
- Meslek mensuplarının çoğunun çevresel muhasebeyi çevreden dolayı ortaya çıkan maliyetlerin muhasebeleştirilmesi şeklinde anladıkları,
- Meslek mensuplarının çevresel muhasebe ve muhasebenin 12 temel kavramından biri olan Sosyal Sorumluluk Kavramı arasında ilişki kurdukları söylenebilir.

Muhasebe eğitimi gören üniversite öğrencileri ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde;

- Öğrencilerin iş deneyimi ile çevresel muhasebe farkındalığı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu,
- Öğrencilerin çevresel muhasebe konusundaki farkındalıklarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterdiği,
- Öğrencilerin başarı oranları ile çevresel muhasebe farkındalıkları arasında doğru orantının olduğu,
- Çevreye duyarlı öğrencilerin çevresel muhasebe farkındalıklarının yüksek olduğu,
- Türkiye’de bulunan üniversitelerin muhasebe eğitimi veren bölümlerinde çevresel muhasebe dersinin yok denecek kadar az sayıda olduğu ve bu durumun öğrencilerin çevresel muhasebe farkındalıklarını etkilediği söylenebilir.

Uygulamaya dayalı çalışmalarla çeşitli grupların bakış açılarının değerlendirildiği araştırmada, çevresel muhasebenin yeterli düzeyde uygulanmadığı, hakkında bilgi sahibi olunmadığı sonucu çıkarılabilir. Çalışmada varılan sonuca yönelik geliştirilen çözüm önerileri:

- Çevreden yararlanarak faaliyetlerini sürdüren işletmelerin çalışanlarına çevresel muhasebe eğitiminin verilmesi,
- Çevre ve işletme arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarabilecek etkinliklerin (konferans, sempozyum gibi) düzenlenmesi ile çevresel muhasebenin odak noktası haline gelmesinin sağlanması,

- İşletmelerin bu konudaki farkındalıklarını artırmak amacıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) yayınlarında çevresel muhasebe konusuna ağırlık verilmesi,
- Fabrikasyon üretimi yapan işletmelerin Ticaret Bakanlığı tarafından belirli aralıklarla denetlenerek söz konusu işletmelerin bu konudaki farkındalıklarının artırılmasının sağlanması,
- Meslek mensuplarının bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğinin (TÜRMOB) yayınlarında çevresel muhasebe konusuna yer verilmesi,
- Üniversitelerde bulunan muhasebe bölümlerinde çevresel muhasebenin zorunlu ders olarak verilmesi,
- Üniversitelerdeki İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde bulunan tüm bölümlerde çevresel muhasebenin seçmeli ders olarak verilmesi,
- Üniversitelerin çeşitli etkinlikler düzenleyerek öğrencileri, çevre kirliliğinin yaratacağı sonuçlar hakkında bilgilendirmesi ve böylelikle öğrencilerde çevre bilincinin yerleşmesini ve çevresel muhasebe konusundaki farkındalıklarının artırılmasının sağlanması şeklinde sıralanabilir.

Çevre ve muhasebe arasındaki ilişkiyi ele alacak yeni çalışmalarda işletmeler, meslek mensupları ve muhasebe eğitimi gören üniversite öğrencileri dışında farklı gruplar dâhil edilerek çalışmalar yapılabilir. Ayrıca Borsa İstanbul (BİST) Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerin çevre ve muhasebe ilişkisi hakkındaki görüşlerini ele alan bir çalışma da yapılabilir.

REFERANSLAR

- Ağ, A. (2017). Çevre Muhasebesi ve Çevresel Politikalara Verilen Önem Düzeyi: Erzurum-Erzincan Şartları. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 89-105.
- Alter, H. (1997). Industrial recycling and the Basel Convention. *Resources, Conservation and Recycling*, 19(1), 29-53.
- Apalı, A. & Acun, Ö. (2019). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerde Yeşili Koruma Bilincinin Yeşil Muhasebe Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 18-36.
- Aydın, Y., & Gözütök, E. (2015). Sivas İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Çevresel Muhasebeye Yönelik Algılarının Ölçülmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16, 2, 239-257.
- Ay, Z., & Pamukçu, A. (2019). Çevresel Maliyetlerin Değişiminde Teknolojik Gelişmelerin Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 72-87.
- Babiker, M., Reilly, J. M., & Jacoby, H. D. (2000). The Kyoto Protocol and developing countries. *Energy Policy*, 28(8), 525-536.
- Ball, A. (2007). Environmental accounting as workplace activism. *Critical Perspectives on Accounting*, 18(7), 759-778.
- Bebbington, J. (1997). Engagement, education and sustainability: a review essay on environmental accounting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 10(3), 365-381.
- Bilen, A. & Seyitoğulları, O. (2016). İş Örgütlerinde Çevre Muhasebesine Yönelik Bir Araştırma: Diyarbakır İli Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (7), 1743-1756.
- Blix, H. (1992). Statement on the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro. <https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/Public/23/075/23075256.pdf?r=1>, (01.08.2022).
- Burritt, R., & Christ, K. (2016). Industry 4.0 and environmental accounting: a new revolution?. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 1(1), 23-38.
- Contrafatto, M., & Burns, J. (2013). Social and environmental accounting, organisational change and management accounting: A processual view. *Management Accounting Research*, 24(4), 349-365.
- Çemrek, F., & Bayraç, H. N. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Skorunun Hesaplanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 131-152.
- Das, N., Sen, M., & Pattanayak, J. K. (2008). Assessment of students' perception towards developing a course in environmental accounting. *International Journal of Accounting & Information Management*, 16(2), 122-139.
- De Beer, P., & Friend, F. (2006). Environmental accounting: A management tool for enhancing corporate environmental and economic performance. *Ecological economics*, 58(3), 548-560.

- Deegan, C. (2017). Twenty Five Years of Social and Environmental Accounting Research Within Critical Perspectives of Accounting: Hits, Misses and Ways Forward. *Critical Perspectives on Accounting*, 43, pp.65-87.
- Dittenhofer, M. (1995). Environmental accounting and auditing. *Managerial Auditing Journal*, 10(8), 40-51.
- Doğan, Ö. & Ertaş, F. C. (2018). Çevreye Duyarlılığın Rekabet Gücüne Etkisi: Yeşil Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Uygulama. *Maliye ve Finans Yazıları*, (110), 217-233.
- Dunk, A. S. (2002). Product quality, environmental accounting and quality performance. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(5), 719-732.
- Durusu, B. (2010). Karadenizin Kirliliğe Karşı Korunmasında Uluslararası İşbirliği ve Ortak Denetim Projesi. *Sayıştay Dergisi*, (77), ss.171-178.
- Ertaş, F. C. & Doğan, Ö. (2021). Çevresel Uygulamaların Maliyet ve Rekabet Gücü Açısın İşletmeye Etkisi: Yeşil Yıldızlı Oteller Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23 (3), 467-494.
- Frantzi, S., & Lovett, J. C. (2008). Is science the driving force in the operation of environmental regimes? A case study of the Mediterranean Action Plan. *Ocean & coastal management*, 51(3), 229-245.
- Gallhofer, S., Gibson, K., Haslam, J., McNicholas, P., & Takiari, B. (2000). Developing environmental accounting: insights from indigenous cultures. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 13(3), 381-409.
- Haleem, A., Abdul Nazar, M. C., & Mujahid Hilal, M. I. (2021). A systematic review on environmental accounting. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 27(4), 1-13.
- Hens, L., & Nath, B. (2003). The johannesburg conference. *Environment, Development and Sustainability*, 5(1), 7-39.
- Herbohn, K. (2005). A full cost environmental accounting experiment. *Accounting, Organizations and Society*, 30(6), 519-536.
- Islam, M., & Dellaportas, S. (2011). Perceptions of corporate social and environmental accounting and reporting practices from accountants in Bangladesh. *Social responsibility journal*, 7(4), 649-664.
- Jones, M. J. (2003). Accounting for biodiversity: operationalising environmental accounting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 16(5), 762-789.
- Jones, M. J. (2010, June). Accounting for the environment: Towards a theoretical perspective for environmental accounting and reporting. *In Accounting Forum*, 34(2), 123-138.
- Kızıllı, C., Akman, V., Tasmacıoğlu, A., & Taşkiran, H. (2014). Çevre Muhasebesinin Önemi Üzerine Yalova İlinde Bir Araştırma. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 20-34.
- Korukoğlu, A. (2011). İşletmelerde Çevre Muhasebesi: İzmir İli Uygulaması. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 81-89.
- Korukoğlu, A. (2015). İşletmelerde Çevre Muhasebesi ve Diğer Çevresel Faaliyetlerin Gerçekleşme Durumunun Araştırılması. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 83-111.

- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi Ve Güncel Boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 59-76.
- Kurşunel, F., Büyüksalvarcı, A. & Alkan, A. T. (2006). Muhasebe Meslek Mensuplarının Çevre Muhasebesi Hakkındaki Görüşleri: Konya İli Üzerine Bir Araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2006(2), 82-88.
- Larrinaga-Gonzalez, C., & Bebbington, J. (2001). Accounting change or institutional appropriation? A case study of the implementation of environmental accounting. *Critical Perspectives on Accounting*, 12(3), 269-292.
- Lazol, İ., Muğal, E., & Yücel, Y. (2008). Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Çevre Muhasebesi ve KOBİ'lere Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (38), 56-69.
- Lehman, G. (1995). A legitimate concern for environmental accounting. *Critical Perspectives on Accounting*, 6(5), 393-412.
- Lohmann, L. (2009). Toward a different debate in environmental accounting: The cases of carbon and cost-benefit. *Accounting, Organizations and Society*, 34(3-4), 499-534.
- Majid, M. F., Meraj, M., & Mubarik, M. S. (2022). In the Pursuit of Environmental Sustainability: The Role of Environmental Accounting. *Sustainability*, 14(11), 6526.
- Marrone, M., Linnenluecke, M. K., Richardson, G., & Smith, T. (2020). Trends in environmental accounting research within and outside of the accounting discipline. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 33(8), 2167-2193.
- Mata, C., Fialho, A., & Eugénio, T. (2018). A decade of environmental accounting reporting: What we know?. *Journal of Cleaner Production*, 198, 1198-1209.
- Meskell, L. (2013). UNESCO's World Heritage Convention at 40: Challenging the economic and political order of international heritage conservation. *Current Anthropology*, 54(4), 483-494.
- Negash, M. (2012). IFRS and environmental accounting. *Management Research Review*, 35(7), 577-601.
- Nguyen, T. D. (2020). Factors influencing environmental accounting information disclosure of listed enterprises on Vietnamese stock markets. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(11), 877-883.
- Otlu, F. & Kaya, G. A. (2010). Çevre Muhasebesi İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 43-56.
- Parker, L. (2014). Constructing a Research Field: A Reflection on The History of Social and Environmental Accounting. *Social and Environmental Accountability Journal*, 34(2), 87-92.
- Parlak, N. (2020). İşletmelerin Çevresel Yaklaşımları ve Çevre Muhasebesine Verdikleri Önem: Ordu İl ve İlçelerindeki Organize Sanayi Bölgeleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (86), 125-140.
- Roberts, R. W., & Wallace, D. M. (2015). Sustaining diversity in social and environmental accounting research. *Critical Perspectives on Accounting*, 32, 78-87.

- Rounaghi, M. M. (2019). Economic analysis of using green accounting and environmental accounting to identify environmental costs and sustainability indicators. *International Journal of Ethics and Systems*, 35(4), 504-512.
- Schaltegger, S., & Burritt, R. (2017). *Contemporary environmental accounting: issues, concepts and practice*, 1. Edition, London: Routledge
- Sekerez, V. (2017). Environmental accounting as a cornerstone of corporate sustainability reporting. *International Journal of Management Science and Business Administration*, 4(1), 7-14.
- Smith, G. P. (1972). Stockholm. Summer of'72: An Affair To Remember?. *American Bar Association Journal*, 1194-1197.
- United Nations (2000). Integrated environmental and economic accounting: An operational manual (No. 78). *Handbook of National Accounting United Nations Publications (UNP)*, https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_78E.pdf, (02.08.2022).
- Süklüm, N. (2019). Yeşil Muhasebe Farkındalığının Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Analizi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (84), 95-112.
- Süklüm, N. (2019). Yeşil Muhasebe'nin İşletme Lisans Eğitimi Müfredatı İçerisindeki Durumu. *Journal of Social Sciences and Education*, 2(1), 162-172.
- Taylor, D. (2002). The Ramsar convention on wetlands. *Parks*, 12(3), 42-49.
- Yakhou, M., & Dorweiler, V. P. (2004). Environmental accounting: an essential component of business strategy. *Business Strategy and the Environment*, 13(2), 65-77.
- Yılmaz, Z. & Şahin, Z. (2017). Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Yeşil Muhasebe Konusundaki Algıları Ve Farkındalıkları. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 110-122.
- Yücel, F. (2003). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Çevre Korumanın Ve Ekonomik Kalkınmanın Karşılıklı Ve Birlikteliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 100-120.
- Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (2022). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, (28.06.2022).